

Hjördis Levin, *Elisabeth Tamm på Fogelstad. En radikal herrgårdsfröken*, Symposion Bokförlag, 102 sid häft, 140 kr

... men stark i själen

av ANNKRISTIN BÄCKSTRÖM

Hjördis Levin, författare och historiker som i höst kommit ut med en bok om Elisabeth Tamm berättade i förra numret om bakgrunden till boken. Annkristin Bäckström som forskar om Fogelstadsförbundet har läst den.

ELISABETH TAMM FÖDDES 1880 på Fogelstad Herrgård och blev kvar där till sin död 1958. Som liten flicka uppfostrades hon efter alla de konvensans regler som gällde vid den tiden. Med guvernanter och informanter istället för att gå i skola och

beblandas med andra barn. Något sådant var det inte tal om och umgänget med traktens övriga högreståndsfamiljer var litet. Det gjorde att hon törstade efter kamratskap och hennes högsta dröm var att få studera. Men just som hon skulle ta steget ut i stora världen 1905, dog hennes älskade far och bundsförvant. Elisabeth Tamm ställdes inför ett viktigt val; att antingen besluta sig för att överta Fogelstad och bruka gården som hennes far gjort eller att beträda en akademisk bana. Hon valde att stanna.

Livsverk

Det var ett svårt beslut som kom att påverka henne under resten av hennes liv. Gården var ett fädernearv som skulle förvaltas. Och det gjorde hon. Tillsammans med Elin Wägner skrev hon boken *Fred med jorden* där hon tog upp vikten av att jorden brukas.

Den akademiska och litterära sidan kompenserade hon genom Fogelstadsförbundet och Kvinnliga Medborgarskolan, som i mångt och mycket var hennes livsverk.

Svag i kroppen

Hjördis Levin har gjort ett ärligt försök att skildra en annan människas liv, med de knappa medel som stod till buds. Mycket material om Elisabeth Tamm har förstörts och som

Hjördis Levin själv skriver: "Jag tror att Elisabeth inte önskade någon sådan bok om sig själv. Hon förstörde konsekvent allt material som kunde ha givit en rikare bild av henne och hennes liv än den jag kan ge. Hon brände alla de brev hon fått från när och fjärran, från släkt, vänner och bekanta." Men det material Hjördis Levin trots allt fått fram har hon använt väl. Och vi får i boken en god bild av en kvinna som var svag i kroppen men stark i själen. Generös med både pengar och sig själv, men samtidigt en mycket kluven person.

Lik sagans prinsessa

Siri Derkert, konstnär, tillbringade mycket tid på Fogelstad. Det blev vistelser som stimulerade henne både i tanke och skapande, och hon var van att iakttä andra människor. Så här beskrev hon Elisabeth Tamm. "Hon har ett stort hus, mycket skogar och många åkrar. Hon är mycket olik de flesta. Hon tillhör en tid som kallas den feodala. Då människor som hade stora ägor gjorde det som föll dom in, både när dom var glada eller ledsna eller onda eller goda, å ingen kunde räkna ut på förhand vad de skulle tycka eller tänka eller göra eller svara. Det är en stor osäkerhet med sådana människor om man inte själv är feodal. Ja, hon är lustig och överklig och liknar sagans drottningar å prinsessor." På Fogelstad diskuterades det

mycket om politik och om freden, jorden och kvinnorna. Siri Derkert trivdes som fisken i vattnet när diskussionerna blev heta och känslorna svallade. Oftast hade hon helt motsatta åsikter om det mesta och provocerade gärna. "Å Tamm sitter som en olycksalig olycka och försöker dra i sina nätrådar, som hon kastat ut tack vare sina pengar å ställning. Tamm är eller blir kanske på det viset en viktig person. Jag påstår att man måste vända upp å ner på Tamm, hon är för bortskämd."

Att vara och vilja

Elisabeth Tamms hela uppfostran var starkt feodal, vilket rimmade illa med hennes radikala åsikter och hennes kommunistvänlighet. Det skapade en kluvenhet mellan den hon *var* och den hon skulle *vilja vara*, och det yttrade sig i form av ångest. Hon led svårt av ångesten men höll den i strama tyglar. Den strånghet hon visade mot sig själv kunde många gånger skrämja bort dem hon ville bli vän med. Och just denna motsättning mellan att vara och vilja vara är något som många kvinnor av idag känner igen.

Hjördis Levin har i sin bok kommit mycket nära Elisabeth Tamm. Så nära som det har varit möjligt. Boken är läsvärd, inte bara för den fina personskildringen utan också för det fina återgivandet av tidsandan. ■